

## Justitiekammarens betänkande

1981/82: 36

om anslag till justitiedepartementet m. m. (prop. 1981/82: 100 bil. 5, A, jämte motioner)

## ANDRA HUVUDTITELN

## Justitiedepartementet m. m.

1. Statsrådsberedningen. Justitiedepartementet. Utskottet tillstyrker regeringens i proposition 1981/82:100 bilaga 5 (justitiedepartementet) under punkterna A 1 och A 2 (s. 35 och 36) framlagda förslag och hemställer

1. att riksdagen till Statsrådsberedningen för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 9 215 000 kr.,
2. att riksdagen till Justitiedepartementet för budgetåret 1982/83 anvisar ett förslagsanslag av 28 820 000 kr.

2. Kommittéer m. m. Regeringen har under punkt A 3 (s. 36) föreslagit riksdagen att till Kommittéer m. m. för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.

*Motioner*

I motion 1981/82: 300 av Lars Werner m. fl. (vpk) föreslås att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående förslag från regeringen med anledning av utvärdering av lagen om tillfälligt omhändertagande (LTO) och lagen om omhändertagande av berusade personer (LOB).

I motion 1981/82: 389 av Kerstin Andersson i Hjärtum (c) och Kerstin Göthberg (c) hemställs att riksdagen antar följande såsom *Motionärernas förslag* betecknade ändring av 9 kap. 6 § tredje stycket brottsbalken:

*Nuvarande lydelse*

Är brott som anges i första eller andra stycket grovt, dömes till fängelse, lägst *sex månader* och högst *fyra* år.

*Motionärernas förslag*

Är brott som anges i första eller andra stycket grovt, dömes till fängelse, lägst *två* år och högst *sex* år.

I motion 1981/82: 664 av Lisa Mattson m. fl. (s) hemställs såvitt nu är i fråga

– att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående straff- och påföljdssystemet vad gäller arbetsmiljö-, miljöskydds- och valutabrott (yrkande 2),

– att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående den allmänna inriktningen i övrigt av påföljds-systemet (yrkande 3),

– att riksdagen som sin mening ger regeringen till känna vad som i motionen anförts angående tilläggsdirektiv till fängelsestraffkommittén att utreda möjligheterna för domstol att uppskjuta verkställighet av straff i avvaktan på resultatet av medicinsk eller social behandling som den dömde underkastar sig (yrkande 5).

I motion 1981/82: 715 av Görel Bohlin (m) hemställs att riksdagen hos regeringen begär att motionen överlämnas till frivårdskommittén för beaktande.

I motion 1981/82: 874 av Mona S:t Cyr (m) och Margareta Gard (m) hemställs, med hänvisning till vad som anförts i motion 1981/82: 873, att riksdagen hos regeringen begär sådana åtgärder att kvinnliga våldsoffers rättsliga ställning förbättras.

I motion 1981/82: 920 av Marianne Karlsson (c) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen begär en skärpning av lagen så att tillgrepp av ringa värde ej medger åtalseftergift,

2. att riksdagen begär att regeringen utlyser en rikskampanj under motot "Du skall icke stjåla".

I motion 1981/82: 924 av Eva Winther m. fl. (fp) hemställs

1. att riksdagen hos regeringen hemställer om en utvärdering av det s. k. skyltningsförbudet,

2. att riksdagen beslutar att som sin mening ge regeringen till känna vad i övrigt anförts om åtgärder för att förebygga prostitution.

I motion 1981/82: 1215 av Lars Ahlmark (m) hemställs att riksdagen antar följande ändrade lydelse av 10 kap. 5 § brottsbalken:

Om någon — — — — — två år.

År brottet — — — — — skada.

Missbrukar någon — — — ekonomisk art.

Till straff skall dömas även om jämväl annan behörighet eller befogenhet innehafts, som ej härrör av förtroendeställningen.

I motion 1981/82: 1217 av Karl Björzén (m) hemställs att riksdagen hos regeringen anhåller att fängelsestraffkommittén får i uppdrag att överväga införande av påföljdscombinationen fängelse och böter.

I motion 1981/82: 1221 av Ella Johnsson m. fl. (c) hemställs att riksdagen hos regeringen begär vidtagande av åtgärder i syfte att åstadkomma någon

form av försöksverksamhet med samhällstjänst speciellt för unga lagöverträdare.

I motion 1981/82:1223 av Inger Lindquist m. fl. (m) hemställs såvitt nu är i fråga att riksdagen under andra huvudtiteln med bifall till förslagen i motionen beslutar att till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisa ett reservationsanslag av 18 000 000 kr. (yrkande 1).

#### *Utskottet*

#### Medelsberäkningen

Regeringen föreslår att 20 milj. kr. skall anvisas till *Kommittéer m. m.* Det är lika stort belopp som har anvisats för innevarande budgetår.

I motion 1223 anförs att anslaget kan minskas med 2 milj. kr. eftersom åtta kommittéer har slutfört sitt arbete under år 1981 men endast tre nya har tillsatts.

Till justitiedepartementet är knutna ca 45 kommittéer. Under år 1981 har, som motionärerna anger, åtta kommittéer avslutat sin verksamhet och tre nya har tillsatts. Enligt de redovisningar som görs i kommittéberättelsen 1982 (skr. 1981/82:103) planerar ca 20 kommittéer att avsluta sitt arbete under år 1982.

Budgetåret 1980/81 var belastningen på kommittéanslaget ca 19,6 milj. kr. Den största posten utgjordes av kostnaderna för löner som uppgick till 12,6 milj. kr. Den näst största posten var dagarvodena som uppgick till ca 2,5 milj. kr. Kostnaderna varierade avsevärt mellan de olika kommittéerna. Bland de kommittéer vars kostnader belastade kommittéanslaget budgetåret 1980/81 fanns det två vars utgifter översteg 1 milj. kr. Kostnaderna för det stora flertalet kommittéer understeg 500 000 kr. och för mer än hälften understeg kostnaderna 300 000 kr. Bland de sist nämnda kommittéerna fanns det dock sådana som avslutat sin verksamhet före ingången av budgetåret och sådana som inte bedrev någon egentlig verksamhet.

I förra årets kompletteringsproposition behandlade budgetministern åtgärder i syfte bl. a. att begränsa kommittéverksamheten (prop. 1980/1981:150 bil. 2, s. 24 f). Han uttalade där bl. a. att större restriktivitet bör iakttagas när det gäller att tillsätta nya kommittéer. I årets budgetproposition återkommer budgetministern till denna fråga och anger bl. a. att en bortre tidsgräns för utredningsuppdraget fortsättningsvis kommer att anges i direktiven; längre utredningstid än två år skall få förekomma endast undantagsvis (prop. 1981/82:100 bilaga 2, s. 89 f). Regeringen har nyligen beslutat att varje kommitté i sin plan för utredningsarbetet skall beräkna kostnaderna för fullgörande av uppdraget (SFS 1982:37).

Utskottet, som noterar att regeringens förslag till medelsanvisning reellt sett innebär en minskning av anslaget i förhållande till innevarande budgetår, anser att regeringens förslag utgör en lämplig avvägning mellan intresset av att göra besparingar inom den statliga verksamheten och intresset av

att ha en väl fungerande utredningsorganisation. Enligt utskottets mening bör riksdagen därför godta regeringens förslag och avslå motion 1223 i nu behandlad del (yrkande 1).

## Påföljdsfrågor

### Inledning

I motion 664 tas upp frågan om inriktningen av påföljdssystemet. Motionärerna framhåller bl. a. att straffsatserna för olika brott måste förändras i takt med de förskjutningar i värderingar som sker i samhället. Härvidlag måste det enligt motionärerna vara en allmän princip att man tar hänsyn till det ökande behovet att ingripa mot ekonomisk brottslighet och mot sådana brott som arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott. Det torde främst vara beträffande den organiserade och den ekonomiska brottsligheten som straffskärpningar kan få förebyggande effekt. I övrigt anser motionärerna det väsentligt att slå vakt om ett påföljdssystem som i första hand är ägnat att hjälpa den dömda till återanpassning; resurserna måste alltså även i fortsättningen i största utsträckning satsas på frivården och på en meningsfull anstaltsbehandling.

I motionerna 664, 715, 1217 och 1221 efterlyses alternativ till de nuvarande brottspåföljderna. De alternativ som tas upp i motionerna är kontraktsvård, samhällstjänst och kombinationen fängelse och böter.

Utskottet behandlar först det yrkande i motion 664 som gäller den allmänna inriktningen av påföljdssystemet. Härfter behandlas frågan om alternativ till de nuvarande brottspåföljderna och därefter frågan om straff- och påföljdssystemet beträffande arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott.

### Inriktningen av påföljdssystemet

Vid införandet av brottsbalkens påföljdssystem var en av huvudlinjerna att i möjlig mån söka begränsa användningen av frihetsstraff, samtidigt som underlag skapades för en ordning som innebar att kriminalvård i frihet skulle kunna tillämpas i största möjliga utsträckning. Detsamma gäller de reformer beträffande påföljdssystemet som tid efter annan har beslutats efter brottsbalkens tillkomst och vid vilka inriktningen i stor utsträckning varit att avkorta längden på de frihetsberövanden som ändå måste göras.

För fängelsestraffets utformning har 1974 års kriminalvårdsreform haft väsentlig betydelse. Reformen innebar bl. a. att kriminalvården i anstalt redan från början skulle inriktas på konkreta åtgärder som förbereder den intagne för tillvaron utanför anstalten. Kriminalvårdsreformen har kommit till uttryck bl. a. i lagen (1974: 203) om kriminalvård i anstalt.

Som framgår av redogörelsen i budgetpropositionen (s. 30–32) är påföljdssystemet f. n. föremål för överväganden inom kommittéväsendet. Det pågående reformarbetet har föregåtts av diskussioner om huruvida den behandlingstanke som legat bakom brottsbalkens påföljdssystem är rationellt motiverad. Det har satts i fråga om inte straffet i princip uteslutande

bör bestämmas med utgångspunkt i brottets svårhet. – Statsmakterna har hittills inte tagit någon bestämd ståndpunkt i dessa diskussioner.

Frågan om användningen av frihetsstraffet är föremål för en allsidig översyn av *fängelsestraffkommittén* (Ju 1979: 04). Vägledande för utredningsarbetet är enligt direktiven (kommittéberättelsen 1980 del II s. 37) att användningen av frihetsberövande påföljder bör minskas och att längden på de frihetsberövanden som förekommer bör förkortas. I detta hänseende har kommittén lagt fram förslag till dellösningar i två betänkanden. Dessa gäller dels förslag om sänkning av minimitiden för fängelse (SOU 1980: 1) som redan har lett till lagstiftning (SFS 1981: 331), dels förslag rörande bl. a. reglerna om villkorlig frigivning (SOU 1981: 92).

Fängelsestraffkommittén har också till uppgift att göra en allmän översyn av straffskalorna. Översynen skall enligt direktiven ta sikte på om straffskalorna är anpassade till de värderingar som råder i dagens samhälle. Härvidlag bör i första hand de straffbestämmelser som i praktiken leder till de flesta frihetsstraffen tas upp till bedömning. De straffbestämmelser som omfattas av förmögenhetsbrottsutredningens uppdrag (se nedan) bör i princip inte omfattas av översynen. I direktiven framhålls i sammanhanget att insatserna i kampen mot den organiserade och den ekonomiska brottsligheten kan behöva stödjas av ändringar i de straffvärden som kommer till uttryck i brottsbalken och andra författningar. Denna fråga bör uppmärksammas särskilt av kommittén.

Fängelsestraffkommittén beräknas avsluta sitt arbete under år 1984.

Frågan om straffvärdegränser och straffbarhetsgrader vad gäller förmögenhetsbrotten är föremål för en förutsättningslös prövning av *förmögenhetsbrottsutredningen* (Ju 1976: 04). Den översyn som utredningen har att göra skall gå ut på att anpassa lagstiftningen på området till det moderna samhällets värderingar (kommittéberättelsen 1977 del II s. 22 och 1978 del II s. 17).

Förmögenhetsbrottsutredningen beräknas avsluta sitt arbete under år 1983.

*Frivårdskommittén* (Ju 1979: 05) har i uppdrag att pröva frågor om den framtida utformningen av kriminalvård i frihet och om alternativ till frihetsstraff. Kommitténs arbete skall ses som ett led i strävandena att minska användningen av frihetsberövande påföljder. Enligt kommitténs direktiv (kommittéberättelsen 1980 del II s. 50) bör utredningsarbetet bedrivas efter två huvudlinjer. Dels bör undersökas möjligheterna att effektivisera frivården inom ramen för det nuvarande påföljdssystemet, dels bör prövas förutsättningarna för att med detta system införliva en eller ett par brottspåföljder som kan utgöra nya alternativ till frihetsstraff.

Frivårdskommittén, som nyligen avlämnat ett delbetänkande (SOU 1981: 90), beräknas avsluta sitt arbete under år 1983.

Utskottet kan för sin del konstatera att de pågående övervägandena rörande påföljdssystemet följer den huvudlinje för systemet som lades fast

när brottsbalken infördes. Utredningsarbetet rörande inriktningen av påföljdssystemet har enligt utskottets mening f. ö. också i huvudsak getts den riktning som anges i motion 664. Också den i motionen berörda frågan om huruvida straffskalorna är anpassade till de värderingar som råder i dagens samhälle är således under övervägande. Vidare övervägs straffskärpningar i fråga om sådana brott som kan hänföras till ekonomisk brottslighet.

Med hänvisning till det sagda anser utskottet att det inte finns anledning till någon riksdagens åtgärd med anledning av motion 664 i här behandlad del.

#### Alternativ till de nuvarande brottspåföljderna

Kontraktsvård brukar användas som benämning för en ordning som innebär att frågan om vilka reaktioner som skall följa på brottet görs beroende av att den brottslige under viss tid frivilligt underkastar sig vård eller behandling. I Sverige pågår försöksverksamhet med kontraktsvård för narkotikamissbrukare som begått brott. Denna försöksverksamhet innebär att målet förklaras vilande i avvaktan på att den brottslige undergår behandling; när målet tas upp på nytt bestäms påföljden (lag 1979: 661 med vissa bestämmelser om handläggningen av brottmål i anslutning till försöksverksamhet på narkomanvårdens område). Utomlands förekommer kontraktsvård som en självständig påföljd. Vad motionärerna efterlyser är en ordning som innebär att verkställigheten av ett ådömt fängelsestraff skjuts upp i avvaktan på att den dömde undergår vård eller behandling.

Samhällstjänst är en påföljd som kan innebära att den dömde är skyldig att under t. ex. vissa timmar varje vecka uppehålla sig i en institution och där delta i olika slag av samhällsnyttigt arbete. En annan form kan bestå i att den dömde på sin fritid utför samhällsnyttigt arbete ett visst antal timmar. Arbetet kan bestå i t. ex. biträde vid naturvårdsprojekt, reparation av leksaker åt barnstugor, uppförande av lekplatser o. d.

Enligt de regler som gäller nu kan flera påföljder ådömas för samma brott i vissa fall. Således kan t. ex. villkorlig dom och skyddstillsyn kombineras med böter om det är påkallat för den tilltalades tillrättaförande eller av hänsyn till allmän laglydnad (brottsbalken 27 kap. 2 § och 28 kap. 2 §). Böter och fängelse kan däremot inte ådömas för samma brott.

Utskottet har tidigare behandlat motioner som gällt alternativ till de nuvarande påföljderna. I samband härmed har utskottet uttalat att det är angeläget att frågan om att finna verkningsfulla alternativ till frihetsstraffet ägnas uppmärksamhet; en önskvärd minskning i användningen av frihetsstraffet torde enligt vad utskottet anförde inte kunna komma till stånd förrän det inom påföljdssystemet finns att tillgå alternativ som bättre än de nuvarande tillgodoser de kriminalpolitiska behoven (JuU 1980/81: 4).

Frivårdskommittén (Ju 1979: 05) som tillkallades år 1979 har till uppgift att pröva frågor om den allmänna utformningen av kriminalvård i frihet. Kommittén har nyligen avlämnat delbetänkandet (SOU 1981: 90) Frivårds-

påföljder. I betänkandet har kommittén föreslagit förändringar som syftar till att intensifiera verkställigheten av skyddstillsynspåföljden. Kommittén har också föreslagit förändringar i påföljden villkorlig dom, och den påföljden föreslås bli kallad straffvarning. Vidare har kommittén bl. a. föreslagit att en ny påföljd införs. Den nya påföljden kallas villkorligt fängelse och innebär att domstolen mäter ut ett straff men samtidigt medger anstånd med verkställigheten.

I frivårdskommitténs uppdrag ingår att pröva förutsättningarna att i brottsbalkens påföljdssystem införliva en eller flera brottspåföljder som kan utgöra alternativ till frihetsstraff. Som exempel på sådana nämns i direktiven bl. a. samhällstjänst och kontraktsvård (kommittéberättelsen 1980 del II s. 50 f). Kommittén avser att behandla frågan om alternativa påföljder i ett senare betänkande.

Fängelsestraffkommittén (Ju 1979: 04), som tillkallades år 1979, har till uppgift att göra en allsidig översyn när det gäller användningen av frihetsstraff (kommittéberättelsen 1980 del II s. 34 f). Kommittén har nyligen avlämnat delbetänkandet (SOU 1981: 92) Villkorlig frigivning. Utskottet har inhämtat att man inom kommittén överväger att pröva frågan om det bör bli möjligt att kombinera fängelse med böter.

Av den redogörelse som utskottet nu lämnat framgår att det pågår ett omfattande arbete som syftar till att ändra påföljdssystemet på ett förhållandevis ingripande sätt. De av motionärerna aktualiserade alternativa påföljderna övervägs i de sammanhangen. Utskottet anser därför att riksdagen inte bör vidta någon åtgärd med anledning av motionerna. Utskottet avstyrker således bifall till motion 664 i här behandlad del (yrkande 5) och motionerna 715, 1217 och 1221.

#### Påföljder för arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott

Vad härefter gäller frågan om straff- och påföljdssystemet beträffande arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott bör erinras om att de mera allmänna övervägandena rörande påföljdssystemet som har berörts i det föregående under rubriken Inriktningen av påföljdssystemet givetvis också gäller sådan brottslighet. I övrigt skall följande tilläggas.

Bestämmelser om utformningen av *arbetsmiljön* och därmed sammanhängande frågor regleras i arbetsmiljölagen (1977: 1160), som trädde i kraft den 1 juli 1978. Till lagen anknyter arbetsmiljöförordningen (1977: 1166).

Föreskrifterna i arbetsmiljölagen är inte direkt straffsanktionerade. De ger i stället möjlighet till ingripande i enskilda fall av yrkesinspektionen i syfte att få till stånd konkreta åtgärder i arbetsmiljöfrämjande syfte. Den som uppsåtligen eller av oaktsamhet bryter mot ett av yrkesinspektionen meddelat föreläggande eller förbud kan dömas till böter eller fängelse i högst ett år. Till samma straff kan den dömas som bryter mot föreskrift som innehåller t. ex. konkreta eller generella förbud mot användning av bl. a. viss arbetsprocess eller farligt ämne.

Ansvar för brott mot arbetsmiljön kan också förekomma enligt brottsbalken. Har arbetsgivaren t. ex. åsidosatt föreskrifter eller inte anskaffat erforderliga säkerhetsanordningar eller på annat sätt förfarit oaktsamt och därigenom vållat arbetstagarens död eller åsamkat denne kroppsskada eller sjukdom som inte är ringa kan straff sålunda bli aktuellt enligt 3 kap. 7 och 8 §§ brottsbalken. Straffet för vållande till annans död är fängelse i högst två år eller, om brottet är ringa, böter (7 §). För vållande till kroppsskada eller sjukdom är straffet böter eller fängelse i högst sex månader (8 §). Utsätter någon av grov oaktsamhet annan för livsfara eller fara för svår kroppsskada eller allvarlig sjukdom kan han enligt 3 kap. 9 § brottsbalken dömas för framkallande av fara för annan till böter eller fängelse i högst två år.

I syfte att öka möjligheterna för de rättsvårdande myndigheterna att ingripa mot arbetsmiljöbrott slopades genom en lagändring, som trädde i kraft den 1 juli 1980, kravet på angivelse från målsägande vid brottet vållande till kroppsskada eller sjukdom för fall då skadan eller sjukdomen åsamkats målsäganden i verksamhet som arbetstagare.

Under föregående riksmöte behandlade utskottet ett motionsyrkande om straffskärpning beträffande arbetsmiljöbrott. I sitt av riksdagen godkända betänkande (JuU 1980/81: 21 s. 77, jfr JuU 1980/81: 40) avstyrkte utskottet bifall till motionen i denna del. En minoritet (s) inom utskottet förordade i en reservation till betänkandet att straffsatserna för arbetsmiljöbrotten höjdes.

När det gäller andra sanktionsformer än straff mot den som begår brott mot arbetsmiljön skall nämnas att regeringen nyligen har förelagt riksdagen en proposition om ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksamhet (prop. 1981/82: 142). Förslaget i propositionen syftar till att göra det möjligt att förverka sådana företagsekonomiska vinster som har uppkommit hos näringsidkare i anledning av att brott har begåtts i utövningen av deras verksamhet. Bestämmelserna tar sikte inte bara på direkta brottsförtjänster utan även på värdet av sådana ekonomiska fördelar som på ett mera indirekt sätt kan härledas till brottet. Bestämmelserna skall kunna tillämpas såväl vid brott mot brottsbalken som vid specialstraffrättsliga överträdelser. För brott mot arbetsmiljön kommer således den nya sanktionsformen att kunna tillgripas i vissa fall.

Också på annat sätt övervägs frågan om nya sanktionsformer på området. Efter regeringens bemyndigande i oktober förra året har chefen för justitiedepartementet tillkallat en kommitté med uppdrag att pröva frågan om utvidgade regler om näringsförbud. Kommittén har enligt sina direktiv (kommittéberättelsen 1982 del II s. 225) till uppgift att förutsättningslöst ta ställning till det allmänna behovet av och de principiella och praktiska aspekterna på utvidgade regler om näringsförbud mot oseriösa näringsidkare som på ett kvalificerat sätt har dokumenterat att de inte är beredda att följa de regler som gäller för verksamheten. Sådana förbud skulle, enligt

vad departementschefen framhåller i budgetpropositionen (s. 25), kunna vara ett verksamt medel för att motverka systematiskt överträdande av bl. a. den lagstiftning som gäller arbetarskydd, valuta, miljövård, konsumentskydd eller illegal konkurrens.

Slutligen skall beträffande beivrandet av arbetsmiljöbrott nämnas att socialutskottet under hösten 1981 behandlat två motioner som rörde viss del av sanktionssystemet i arbetsmiljölagen. I sitt av riksdagen godkända betänkande (SoU 1981/82: 20) framhöll socialutskottet att ansvarsreglerna och deras tillämpning måste ägnas uppmärksamhet, och utskottet utgick från att regeringen i lämpligt sammanhang lämnar riksdagen en redovisning av vilka åtgärder som vidtagits inom polis- och åklagarväsendet för att utreda och beivra arbetsmiljöbrott. Redovisningen borde också innefatta en bedömning av i vad mån det är motiverat att ytterligare insatser görs för att polis- och åklagarmyndigheterna skall bibringas kunskaper om arbetsmiljölagstiftningen och dess ansvarsregler. Utskottet ansåg att motionsyrkandet i denna del skulle komma att bli tillgodosett utan någon riksdagens åtgärd och avstyrkte därför detta.

Beträffande *miljöbrott* finns regler om ansvar såväl i miljöskyddslagen (1969: 387) som i brottsbalken.

I miljöskyddslagen regleras s. k. miljöfarlig verksamhet som härrör från mark, byggnader eller anläggningar. Straffansvar kan drabba den som bl. a. överträder vissa med stöd av lagen meddelade förbud. Straffbestämmelserna skärptes genom beslut av riksdagen under våren 1981 (SFS 1981: 420). Straffet för brott mot miljöskyddslagen är sedan den 1 juli 1981 böter eller fängelse i högst två år; straffmaximum var tidigare fängelse i ett år. I samband med att straffet höjdes infördes också en särskild avgiftspåföljd (miljöskyddsavgift). Syftet med avgiften är att eliminera de ekonomiska fördelar som överträdelser av lagen kan medföra.

I brottsbalken har den 1 juli 1981 införts generella straffbestämmelser till skydd för miljön (SFS 1981: 469). För uppsåtligt begånget brott kan enligt 13 kap. 8 a § brottsbalken dömas till ansvar för miljöbrott. Om gärningen begås av grov oaktsamhet döms enligt 13 kap. 9 § till straff för vållande till miljöstörning. Straffet för såväl miljöbrott som vållande till miljöstörning är böter eller fängelse i högst två år. För grova fall av miljöbrott finns en särskild straffskala som omfattar fängelse i lägst sex månader och högst sex år.

Regler om ansvar för *valutabrott* finns i valutalagen (1939: 350). Valutalagen är en fullmaktslag som ger regeringen rätt att under vissa förutsättningar utfärda i lagen angivna valutareglerande föreskrifter. Regeringens föreskrifter finns i valutaförordningen (1959: 264). Denna har fått sin giltighet förlängd för ett år i sänder. F. n. gäller valutaregleringen t. o. m. den 30 juni 1982 (SFS 1981: 438 och 439).

Brott mot valutalagen kan innefatta t. ex. otillåten ut- eller införsel av svenska eller utländska betalningsmedel, fordringar eller värdepapper.

Straffet för sådant brott är böter eller fängelse i högst ett år eller, om brottet är grovt, fängelse i högst två år. Har gärning begåtts av grov oaktsamhet döms till böter. I valutalagen finns också bestämmelser om ansvar för försök och medverkan till överträdelse av lagens föreskrifter. Betalningsmedel, fordran eller värdepapper som varit föremål för brott eller vederlag därför får vidare förklaras förverkat. I stället för sådan egendom kan dess värde helt eller delvis förverkas.

Valutaregleringen och valutastiftningen är f. n. föremål för översyn av valutakommittén (E 1977: 03). Enligt sina direktiv (kommittéberättelsen 1978 del II s. 211) har kommittén bl. a. att utreda frågan hur man på ett effektivare sätt skall förebygga och beivra överträdelse och kringgående av valutaregleringen utan att därmed åstadkomma nämnvärda störningar av det stora antalet legala betalningstransaktioner. Kommittén kommer därvidlag enligt vad utskottet erfarit också att överväga frågan om utformningen av straffbuden på området samt straffsatsen för brott mot valuta-bestämmelserna.

Valutakommittén beräknas avsluta sitt arbete under innevarande år.

Vid bedömningen av motionsspörsmålet rörande straff- och påföljdssystemet beträffande arbetsmiljö- och miljöbrott vill utskottet framhålla att det givetvis är ytterst angeläget att samhället skyddar sig mot uppkomsten av miljöskador, vare sig dessa riktar sig mot människor eller mot den omgivande miljön. I syfte att värna om dessa intressen fyller de straffbud som finns på området en viktig roll. Betydelsen av enbart kriminalpolitiska åtgärder får emellertid inte överskattas.

När det gäller sanktionssystemet enligt arbetsmiljölagstiftningen torde det f. ö. — enligt den uppfattning som socialutskottet redovisat i sitt förut berörda betänkande — vara så att samhällsinsatserna genom kriminalisering och straffåtgärder spelar en relativt underordnad roll; föreläggande och förbud från yrkesinspektionen bildar grundpelarna i sanktionssystemet.

Med hänsyn härtill och innan den av socialutskottet efterfrågade redovisningen rörande beivrandet av arbetsmiljöbrott har lämnats av regeringen finns det enligt justitieutskottets mening inte skäl överväga någon höjning av straffsatserna för brott mot arbetsmiljölagen eller för de brott i brottsbalken som är tillämpliga i sammanhanget. Sanktionsmöjligheterna mot den som begår brott mot arbetsmiljön kommer f. ö. att förstärkas om riksdagen antar det förslag om ekonomiska sanktioner vid brott i näringsverksamhet som regeringen nyligen har lagt fram för riksdagen. Även de pågående övervägandena om utvidgade regler om näringsförbud kan leda till att det tillskapas ett ytterligare verksamt medel i ansträngningarna att minska arbetsmiljöbrotten.

Med hänvisning till det anförda avstyrker utskottet bifall till motion 664 i denna del.

När det gäller andra miljöbrott än sådana som avser arbetsmiljön har

riksdagen så sent som förra våren fattat beslut om betydande förstärkningar av sanktionssystemet på området. Utskottet anser att erfarenheterna härav bör avvaktas ytterligare en tid innan man på nytt tar ställning till frågan om ytterligare skärpningar av reglerna. Vad som nyss har sagts om de pågående övervägandena rörande näringsförbud har tillämpning också i fråga om miljöbrott. Med det sagda avstyrker utskottet bifall till motion 664 i här behandlad del.

När det slutligen gäller valutabrott kan såväl brottets utformning som straffsatserna för brottet komma att ändras som en följd av valutakommitténs arbete. Även utredningen rörande näringsförbud kan ha betydelse i sammanhanget. Med hänsyn till det utredningsarbete som sålunda pågår anser utskottet att det inte finns skäl till någon åtgärd från riksdagens sida till följd av motionen. Utskottet avstyrker bifall till motion 664 också i denna del.

### Trolöshet mot huvudman

I brottsbalkens kapitel om förskingring och annan trolöshet (10 kap.) stadgas i 5 § ansvar för trolöshet mot huvudman. Bestämmelsen gäller den som på grund av förtroendeställning, såsom syssloman eller eljest, har fått att för annan sköta ekonomisk angelägenhet. Om han missbrukar sin behörighet att företräda huvudmannen eller eljest sin förtroendeställning och därigenom skadar huvudmannen döms han för trolöshet mot huvudman, om gärningen inte är att bedöma som förskingring eller undandräkt. Ansvar inträder också om någon, som fått att sköta rättslig angelägenhet för annan, missbrukar sin förtroendeställning till förfång för huvudmannen även om angelägenheten inte är av ekonomisk art.

I motion 1215 framställs yrkande av innebörd att lagrummet skall ändras så att den som är syssloman eller liknande kan dömas till straff om han, förutom behörigheten eller befogenheten som härrör från förtroendeställningen, också haft annan behörighet eller befogenhet.

Motionsyrkandet har sin utgångspunkt i rättsfallet NJA 1955 s. 574 (åtalpunkt V B). I det fallet hade ett rättegångsombud enligt avtal med huvudmannen fått processföremålet överlåtet på sig. Sedan rättegången vunnits hävdade ombudet äganderätt till processföremålet och vägrade att redovisa. Huvudmannen för sin del påstod att överlåtelsen skett bara för att tillgodose ombudets anspråk på arvode. Det åtalade rättegångsombudet frikändes av högsta domstolen (majoriteten), eftersom han inte kunde anses ha handlat i egenskap av rättegångsombud när han efter rättegångens slut utnyttjade avtalet genom att hävda att verklig äganderättsöverlåtelse skett. Två ledamöter av högsta domstolen ville döma för trolöshet mot huvudman; enligt dem hade ombudet på grund av sitt uppdrag haft att redbart ta till vara huvudmannens intresse också i fråga om verkställighet av domen och vid därefter förda förhandlingar.

Utgången i målet har diskuterats i den rättsvetenskapliga litteraturen.

och sympatier har uttalats för den uppfattning som hävdades av de två ledamöterna av högsta domstolen; se Ivar Strahl i Svensk Juristtidning 1960 s. 272 och Nils Jareborg Förmögenhetsbrotten (1975) s. 185 och 293.

Den av regeringen år 1976 tillsatta förmögenhetsbrottsutredningen (Ju 1976: 04) har att pröva de straffbarhetsgrunder och straffvärdegränser som bör gälla för förmögenhetsbrotten, till vilka de i brottsbalkens 10 kap. upptagna brotten förskingring och annan trolöshet hör. Enligt utredningens direktiv bör det inte vara någon huvuduppgift för den att föreslå ändringar i den straffrättsliga uppbyggnaden av de särskilda brotten. I direktiven nämns dock att det kan finnas anledning för utredningen att pröva behovet av närmare precisering eller avgränsning av de för olika brott gällande rekvisiten i samband med att straffvärdegränser dras upp (kommittéberättelsen 1977 del II s. 22 och 1978 del II s. 17). Enligt vad utskottet inhämtat avser utredningen att överväga den fråga som motionären väckt. Utredningen räknar med att avge ett huvudbetänkande – omfattande bl. a. överväganden och ställningstaganden rörande brottsbalkens 10 kap. – kring årsskiftet 1982-1983.

Eftersom den fråga motionären tar upp kommer att övervägas av förmögenhetsbrottsutredningen och då resultatet av utredningens överväganden i denna del kan väntas föreligga inom kort, saknas enligt utskottets mening skäl till någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen.

### Straffskärpning för grovt häleri

I motion 389 begärs att straffet för grovt häleri skall höjas. Enligt motionärerna bör minimistraffet höjas från sex månader till två år och maximistraffet från fyra år till sex år. Bakgrunden till yrkandet är att det blir möjligt att använda telefonavlyssning vid utredning om grovt häleri om straffminimum höjs till två år. I sin motivering knyter motionärerna an till ett resonemang av tvångsmedelskommittén i betänkandet (Ds Ju 1981: 22) Hemlig avlyssning m. m. Kommittén föreslår bl. a. att hemlig avlyssning genom dold mikrofon skall införas som ett nytt tvångsmedel. Det nya tvångsmedlet skall enligt kommittén få användas vid brott för vilka straffminimum är fängelse två år och vid vissa andra särskilt angivna brott. I samband med att tillämpningsområdet för avlyssning med dold mikrofon diskuteras anför kommittén att den grova häleribrottsligheten utgör en förutsättning för en mera omfattande narkotikahandel i landet; därför skulle det enligt kommittén kunna sägas att särskilda skäl talar för att också de allvarliga häleribrotten tas med när tillämpningsområdet för avlyssning genom dold mikrofon bestäms.

Kommittén anser sig dock inte böra särbehandla denna typ av brottslighet och stannar för att inte inbegripa den under annan förutsättning än att straffminimum höjs till två års fängelse.

Lagstiftningen om förmögenhetsbrotten ses f. n. över av förmögenhetsbrottsutredningen (Ju 1976: 04). Utskottet har inhämtat att straffskalan för häleribrottet är föremål för utredningens överväganden.

Med hänsyn till det utredningsarbete som således pågår anser utskottet att riksdagen inte bör vidta någon åtgärd med anledning av motion 389, och utskottet avstyrker därför bifall till den.

#### Tillgrepp av ringa värde

I motion 920 tas upp frågan om åtgärder mot tillgrepp i affärer och varuhus. Motionären efterlyser en skärpning så att åtalseftergift inte skall förekomma vid tillgrepp av ringa värde, och hon föreslår att regeringen skall utlysa en rikskampanj under mottot "Du skall icke stjäla".

Enligt reglerna om åtalsunderlåtelse i rättegångsbalken och i lagen med särskilda bestämmelser om unga lagöverträdare får åklagare underlåta att åtala, bl. a. om det kan antas att i händelse av lagföring annan påföljd än böter inte skulle komma att ådömas och den misstänktes lagföring inte krävs från allmän synpunkt.

Enligt anvisningar av riksåklagaren bör åtal för snatteri i många fall kunna underlåtas även då värdet av det tillgripna ligger över gränsen för att rapporteftergift skall kunna meddelas, 20 kr. Härvidlag har riksåklagaren sagt sig kunna godta en praxis enligt vilken värdegränsen sätts vid 50 kr.

I polisinstruktionen (1972: 511) ges allmänna regler om rapporteftergift. Särskilda bestämmelser för vissa snatteribrott finns i cirkuläret (1972: 25) till polismyndigheterna om rapporteftergift för vissa snatteribrott. Regleringen innebär i huvudsak följande.

En polisman får underlåta att avge rapport eller vidarebefordra rapport till åklagare beträffande bötesbrott om brottet med hänsyn till omständigheterna i det särskilda fallet är obetydligt.

Om brottet utgör snatteri och om det med hänsyn till det tillgripnas värde och övriga omständigheter är obetydligt, kan polisman underlåta att vidarebefordra rapport till åklagare och i stället låta saken bero vid en erinran. Gärningen skall i dessa fall gälla tillgrepp i affärslokal av vara som hålls till salu under sådana former att den är lätt tillgänglig för kunden. Främst avses tillgrepp i snabbköpsbutik och i varuhus med självbetjäning. Brottet skall framstå som obetydligt, och värdet av det tillgripna skall vara lågt. I regel bör det åsatta försäljningspriset inte vara högre än omkring 20 kr.

Utskottet har tidigare i olika sammanhang uttalat sin anslutning till det övergripande syftet bakom reglerna om åtals- och förundersökningsbegränsningar beträffande mindre lagöverträdelser, nämligen att göra det möjligt att inrikta rättsväsendets tillgängliga resurser mot den grövre brottsligheten. Samtidigt har utskottet dock pekat på de negativa verkningar en sådan inriktning kan ha på den allmänna laglydnaden. Utskottet har sålunda framhållit att det med hänsyn till den allmänna laglydnaden är viktigt att inte den uppfattningen sprids att snatteribrott lämnas utan ingripande från samhällets sida; det måste stå klart att alla former av varutillgrepp i princip är straffbara (JuU 1980/81: 9 s. 13).

Dessa uttalanden äger enligt utskottets mening alljämt giltighet.

F. n. pågår inom handeln en brett upplagd aktion mot butiksstölder. Enligt vad utskottet inhämtat skall den fortsätta under första halvåret 1982 och sedan följas av en annan, mer offensiv kampanj.

I linje med riksdagens önskemål har chefen för justitiedepartementet år 1980 tillkallat en särskild utredare för att göra en undersökning av omfattningen av det s. k. stöldsvinnet – stöldutredningen (Ju 1980:02). Denna har också fått till uppgift att, i den mån undersökningen skulle bekräfta att svinnet har en sådan omfattning att särskilda insatser behövs, lämna förslag till åtgärder som kan vara ändamålsenliga för att man skall komma till rätta med problemet. Utredningens förslag kan förväntas komma att beröra de åtals- och förundersökningsregler som gäller på området. Enligt vad utskottet inhämtat kommer utredningen också att beröra frågor om särskilda kampanjer och ansvarsfördelningen mellan handeln och det allmänna. Utredningen räknar med att redovisa resultatet av sitt arbete i juni 1982.

Av den redogörelse utskottet här lämnat framgår att de spörsmål som tas upp i motionen redan är uppmärksammade och att ett utredningsförslag i dessa delar kan väntas inom kort. Någon riksdagens åtgärd med anledning av motionen erfordras därför inte.

### Kvinnliga våldsoffer

I motion 874 begärs – med hänvisning till motion 873 – att kvinnor som har utsatts för våldsbrott skall få rätt till biträde av advokat.

Enligt en intervjuundersökning som motionärerna hänför sig till utsätts varje år ca 40 000 kvinnor för våld som inte rapporteras till polisen; 40 % av de intervjuade uppgav att de avstod från anmälan på grund av bekantskap med gärningsmannen, familjeskäl eller rädsla för repressalier (Statistiska centralbyrån: Levnadförhållanden, Rapport nr 24, Offer för vålds- och egendomsbrott 1978). Motionärerna anför att kvinnor som vänder sig till polisen enbart betraktas som anmälare och inte så mycket som offer och part i rättegången. I rätten har kvinnan funktion som bevismedel, och enligt motionärerna råder det inte någon balans i rättssalen när mål om våld mot kvinnor behandlas. Motionärerna anser att detta är en orsak till att så få kvinnor vågar anmäla eller fullfölja anmälan om brott. Enligt motionärerna måste därför kvinnans ställning i rättssalen stärkas.

Ett offer för brott är inte berättigat till rättsligt biträde med stöd av statliga medel enbart i denna sin egenskap. Om den som har utsatts för brott på grund härav behöver biträde i rättslig angelägenhet, t. ex. för att föra skadeståndstalan, kan biträde enligt rättshjälpslagen förordnas i vissa fall.

I Danmark och Norge har man genom lagstiftning år 1980 resp. år 1981 gett offer för sexualbrott rätt till advokatbiträde på det allmännas bekostnad. Advokaten får vara närvarande vid polisförhör och under huvudförhandlingen. Advokaten har bl. a. rätt att ställa frågor till offret (Lov den 16

juni 1980 om ændring af retsplejeloven og Lov den 12 juni 1981 om ændringer i straffeprocesseloven).

Brottsbalkens regler om sedlighetsbrotten ses f.n. över av 1977 års sexualbrottskommitté. Enligt sina ursprungliga direktiv skall kommittén också undersöka förutsättningarna att underlätta situationen under förundersökningen för den som har utsatts för sexualbrott och överväga hur rutiner kan åstadkommas så att offer för sexualbrott kan få omedelbar hjälp av kurator, psykolog, läkare eller annan (kommittéberättelsen 1978 del II s. 19). Kommitténs uppdrag har senare utvidgats bl. a. till att gälla också situationer för kvinnor som har utsatts för våld utan sexuellt inslag (kommittéberättelsen 1981 del II s. 3). Kommittén planerar att avsluta sitt arbete i år.

Riksdagen begärde år 1980 en översyn som syftar till att kartlägga behovet av särskilda insatser för att ge hjälp och stöd åt den som utsätts för misshandel (SoU 1980/81: 8, rskr 93). Översynsarbetet bedrivs inom ramen för en interdepartemental arbetsgrupp och leds från socialdepartementet.

År 1981 behandlade riksdagen en motion som gällde rättegångsbiträde åt misshandlade kvinnor. Motionen avslogs med hänvisning till det arbete som pågick med att finna vägar att på olika sätt underlätta situationen för kvinnor som har blivit misshandlade (JuU 1980/81: 29).

Senare samma år beslutade riksdagen att upphäva den särskilda åtalsregel som tidigare gällde för misshandel på enskild plats. I samband därmed framhöll justitiekottet att ett avskaffande av regeln inte fick medföra att samhället minskar ansträngningarna att ge de kvinnor som misshandlats hjälp och stöd (JuU 1981/82: 18).

Utskottet anser – bl. a. mot bakgrund av de uppgifter som under senare år har kommit fram om att kvinnor utsätts för våld i hemmen i en utsträckning som inte tidigare varit allmänt känd – att det är angeläget att samhället ger hjälp och stöd åt de kvinnor som har utsatts för våld. Av vad som tidigare har sagts framgår att arbete pågår för att finna vägar att på olika sätt underlätta situationen för kvinnor som har blivit misshandlade. Motionsspörsmålet är sålunda redan aktualiserat, och enligt utskottets mening saknas därför anledning att – såsom föreslås i motion 874 – hos regeringen påkalla särskilda åtgärder.

Utskottet avstyrker därför bifall till motionen.

#### Åtgärder mot prostitution m.m.

I motion 924 efterlyses olika åtgärder för att förebygga och förhindra prostitution. Samtidigt begärs en utvärdering av det s. k. skyltningsförbudet, dvs. bestämmelsen i 16 kap. 11 § brottsbalken om otillåtet förfarande med pornografisk bild.

I fråga om åtgärder mot prostitution för motionärerna under rubriken Förbättrad samlevnadsundervisning fram önskemål om att undervisningen måste bli bättre, bl. a. genom att skolsköterska och gynekolog engageras.

Sexual- och samlevnadsundervisning bör ingå i värnpliktsutbildningen. Flera abortförebyggande försöksprojekt med sexual- och samlevnadsupplysning i socialstyrelsens regi (s.k. Gotlandsprojekt, se Ds Ju 1980:9 s. 712) bör genomföras. Under rubriken sexklubbar uttalar motionärerna att de förutsätter att regeringen snarast lägger fram förslag om förbud mot offentliga pornografiska föreställningar.

De ämnen som motionärerna tar upp har behandlats inom prostitutionsutredningen, som nyligen avlämnat sitt betänkande (SOU 1981:71) Prostitutionen i Sverige. Utredningen lägger där fram en rad förslag i fråga om bl. a. utbildning och upplysning, sociala insatser och åtgärder på det straffrättsliga och offentlighetsrättsliga området. Förslagen övervägs f. n. inom regeringskansliet. Enligt vad utskottet inhämtat pågår inom socialdepartementet ett arbete med sikte på att en proposition med förslag till lagstiftning mot offentliga pornografiska föreställningar och förslag till ett socialt åtgärdspaket skall föreläggas riksdagen senare under våren.

Med hänsyn till det arbete som sålunda pågår inom regeringskansliet saknas enligt utskottets mening skäl till någon åtgärd med anledning av motionen i denna del.

I fråga om brottsbalkens bestämmelse om *otillåtet förfarande med pornografisk bild* uttalar motionärerna att det alltför ofta förekommer nonchalans mot det förbud som gäller. Det är enligt motionärerna angeläget att utvärdera effekten av stadgandet och eventuellt förstärka det.

Tidigare fanns ett förbud som bl. a. gällde spridning av pornografiska alster. Förbudet uttrycktes i 16 kap. 11 § första stycket brottsbalken på följande sätt: "Sårar någon tukt och sedlighet genom framställning i skrift eller bild eller genom att saluhålla, förevisa eller annorledes sprida skrift eller bild, dömes för sårande av tukt och sedlighet till böter eller fängelse i högst sex månader." En motsvarande bestämmelse fanns i 7 kap. 4 § 14 tryckfrihetsförordningen.

Bestämmelserna ändrades år 1971, och 16 kap. 11 § brottsbalken har därefter följande lydelse: "Den som på eller vid allmän plats genom skyltning eller annat liknande förfarande förevisar pornografisk bild på sätt som är ägnat att väcka allmän anstöt dömes för otillåtet förfarande med pornografisk bild till böter eller fängelse i högst sex månader. Detsamma gäller den som med posten sänder eller på annat sätt tillställer någon pornografisk bild utan föregående beställning."

Frågan om en viss utvidgning av det straffbara området i bl. a. det hänseende som här är aktuellt har berörts i direktiven till yttrandefrihetsutredningen. Utredningen har också berört frågan i sitt betänkande (Ds Ju 1978:8) Barnpornografi. Där lämnas vissa uppgifter om det s.k. skyltningsförbudets efterlevnad. I utredningens debattbetänkande (SOU 1979:49) lämnar utredningen åt sidan bl. a. frågan om en eventuell utvidgning av det straffbara området i fråga om pornografi och våldsföreställningar samt förklarar sig återkomma till dessa frågor i sitt fortsatta arbete.

Utredningen räknar med att lägga fram sitt slutbetänkande under hösten 1982.

I anslutning till vad som anförs i motionen vill utskottet framhålla att det beträffande det s. k. skyltningsförbudet liksom eljest är ett betydelsefullt kriminalpolitiskt intresse att regelefterlevnaden följs och bevakas av de rättsvårdande organen. När det gäller det aktuella stadgandet om otillåtet förfarande med pornografisk bild knyter sig hit också viktiga frågeställningar av bl. a. social och psykologisk natur. Det bör i sammanhanget inte bortses från att sådana förfaranden som det här är fråga om många gånger förmedlar en förnedrande människosyn. Utskottet, som anser att motionärerna tagit upp en angelägen fråga, utgår från att yttrandefrihetsutredningen i sitt kommande betänkande redovisar sådana överväganden som kan ligga till grund för statsmakternas ställningstagande i här behandlat hänseende. Med dessa uttalanden avstyrker utskottet bifall till motionen i denna del.

Lagen om tillfälligt omhändertagande m. m.

I motion 300 efterlyses en så skyndsam behandling av ett förväntat utredningsförslag rörande lagen om tillfälligt omhändertagande m. m. att ett förslag kan tas av riksdagen i år.

År 1978 tillkallades en särskild utredare (Ju 1978:03) för att göra en utvärdering av lagen (1973:558) om tillfälligt omhändertagande (LTO) och lagen (1976:511) om omhändertagande av berusade personer m. m. (LOB) – LTO/LOB-utredningen. Det skedde efter begäran av riksdagen (JuU 1977/78:12, rskr 58). Utredningens arbete beräknas vara avslutat i vår.

1975 års polisutredning förordade att LTO skulle upphävas som en särskild lag i samband med att bestämmelserna om polisens uppgifter, organisation och befogenheter skulle föras samman till en särskild polislag (SOU 1979:6 s. 303). Riksdagen har uttalat att det skulle vara av stort värde om de grundläggande bestämmelserna i dessa ämnen kunde samlas i en särskild lag (JuU 1980/81:24 s. 5). Arbetet med att utforma förslag till en polislag har anförtrots 1981 års polisberedning (Ju 1981:02, kommittéberättelsen 1982 del II s. 128). Förslaget avses bli avlämnat i vår, och enligt vad utskottet har inhämtat avses departementsberedningen av förslaget till polislag bli samordnat med det förslag LTO/LOB-utredningen avser att lägga fram.

Utskottet, som – i linje med sitt tidigare ställningstagande – anser att det är lämpligt att övervägandena med anledning av förslaget från LTO/LOB-utredningen samordnas med övervägandena rörande utformningen av en ny polislag, utgår från att förslag i ämnet kommer att föreläggas riksdagen utan onödigt dröjsmål. Något skäl till åtgärd från riksdagens sida med anledning av motion 300 föreligger inte, och utskottet avstyrker bifall till den.

## Utskottets hemställan

## Utskottet hemställer

1. beträffande *medelsberäkningen*  
att riksdagen med bifall till regeringens förslag och med avslag på motion 1981/82: 1223 i denna del (yrkande 1) till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 20 000 000 kr.,
2. beträffande *inriktningen av påföljdssystemet*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 664 i denna del (yrkande 3),
3. beträffande *kontraktsvård*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 664 i denna del (yrkande 5),
4. beträffande *samhällstjänst*  
att riksdagen avslår motionerna 1981/82: 715 och 1981/82: 1221,
5. beträffande *påföljdscombinationen fängelse och böter*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 1217,
6. beträffande *påföljder för arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 664 i denna del (yrkande 2),
7. beträffande *trolöshet mot huvudman*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 1215,
8. beträffande *straffskärpning för grovt häleri*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 389,
9. beträffande *tillgrepp av ringa värde*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 920,
10. beträffande *kvinnliga våldsoffer*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 874,
11. beträffande *åtgärder mot prostitution m. m.*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 924,
12. beträffande *lagen om tillfälligt omhändertagande m. m.*  
att riksdagen avslår motion 1981/82: 300.

3. **Extra utgifter. Information om lagstiftning m. m.** Utskottet tillstyrker regeringens förslag under punkterna A 4 och A 5 (s. 36 och 37) och hemställer

1. att riksdagen till *Extra utgifter* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 050 000 kr.,
2. att riksdagen till *Information om lagstiftning m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 1 000 000 kr.

Stockholm den 16 mars 1982

På justitieutskottets vägnar  
BERTIL LIDGARD

*Närvarande:* Bertil Lidgard (m), Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Hans Petersson i Röstånga (fp), Björn Körlof (m), Lilly Bergander (s), Gunilla André (c), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Göte Jonsson (m), Helge Klöver (s), Ella Johnsson (c), Bonnie Bernström (fp), Maja Bäckström (s), Maj Pehrsson (c) och Ulla-Britt Åbark (s).

## Reservationer

### 1. Anslaget till Kommittéer m. m. (punkt 2, mom. 1)

Bertil Lidgard (m), Björn Körlof (m) och Göte Jonsson (m) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 3 med "Utskottet, som" och som slutar på s. 4 med "(yrkande 1)" bort ha följande lydelse:

Besparingar är nödvändiga inom alla delar av den statliga verksamheten. Av kommittéer knutna till justitiedepartementet har åtta avslutat sitt arbete under år 1981 medan endast tre nya har tillsatts. Enligt de redovisningar kommittéerna själva har gjort i kommittéberättelsen avser nära hälften av kommittéerna att avsluta sitt arbete under år 1982. Detta visar enligt utskottets mening att en nedskärning av anslaget kan göras utan att det inverkar menligt på utredningsarbetet. En sådan åtgärd bör också kunna motverka att kommittéerna ådrar staten kostnader som inte är oundgängligen nödvändiga för utredningsarbetet. Utskottet förordar således att riksdagen, såsom föreslås i motion 1223, till Kommittéer m. m. anvisar ett belopp som är 2 milj. kr. lägre än det regeringen har föreslagit.

*dels* att utskottets hemställan under mom. 1 bort ha följande lydelse:

#### 1. beträffande *medelsberäkningen*

att riksdagen med anledning av regeringens förslag och med bifall till motion 1981/82:1223 i denna del (yrkande 1) till *Kommittéer m. m.* för budgetåret 1982/83 anvisar ett reservationsanslag av 18 000 000 kr.

### 2. Påföljder för arbetsmiljöbrott m. m. (punkt 2, mom. 6)

Lisa Mattson (s), Eric Jönsson (s), Lilly Bergander (s), Hans Pettersson i Helsingborg (s), Helge Klöver (s), Maja Bäckström (s) och Ulla-Britt Åbark (s) anser

*dels* att den del av utskottets yttrande som börjar på s. 10 med "Vid bedömningen" och slutar på s. 11 med "denna del" bort ha följande lydelse:

Straff- och påföljdssystemet beträffande arbetsmiljö- och miljöbrott är viktiga instrument för att motverka uppkomsten av miljöskador, vare sig dessa riktar sig mot människor eller mot den omgivande miljön. För att det system som finns till skydd för miljön skall bli effektivt måste emellertid

enligt utskottets mening straffbuden på området skärpas. Sådana skärpningar är naturligtvis särskilt angelägna när det gäller sådana fall då människors liv eller hälsa äventyras av rena lönsamhetshänsyn från den som bedriver den miljöfarliga verksamheten. Även intresset av att stärka insatserna mot den ekonomiska kriminaliteten talar för att straff- och påföljds-systemet görs mera effektivt.

De nuvarande straffbestämmelserna på arbetsmiljölagstiftningens område har varit i kraft i snart fyra år. Enligt utskottets mening finns det, såsom förespråkas i motion 664, skäl att höja straffsatserna för arbetsmiljöbrotten så att dessa anpassas till det straffvärde som dessa brott bör tillmätas, dvs. så att de blir jämbördiga med de straffsatter som i allmänhet gäller för brott som äventyrar människors liv eller hälsa.

I anslutning till den skärpning av straffsatserna för arbetsmiljöbrotten som utskottet förordat bör också övervägas huruvida de straffvärden som gäller för andra brott mot miljön är anpassade till dagens värderingar.

När det sedan gäller valutabrotten vill utskottet framhålla att valuta-transaktioner av olika slag torde spela en betydelsefull roll vid ekonomisk kriminalitet. Även på detta område fyller utformningen av straffbuden – vid sidan av samhällets kontrollmöjligheter – en viktig funktion. Straffsatserna för valutabrott är enligt utskottets mening för låga, och de torde spegla ett föråldrat synsätt på valutabrottsligheten. Valutakommitténs arbete på att se över reglerna om valutabrott bör därför inriktas på att åstadkomma en skärpning av straffsatserna.

Vad utskottet nu har anfört bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

*dels* att utskottets hemställan under punkt 6 bort ha följande lydelse:

6. beträffande *påföljder för arbetsmiljö-, miljö- och valutabrott* att riksdagen med anledning av motion 1981/82: 664 i denna del (yrkande 2) som sin mening ger regeringen till känna vad utskottet anfört i detta hänseende.

## **Särskilt yttrande**

### **samhällstjänst (punkt 2, mom. 4)**

Gunilla André (c), Ella Johnsson (c) och Maj Pehrsson (c) anför:

I motion 1981/82:1221 har begärts åtgärder för att åstadkomma någon form av försöksverksamhet med samhällstjänst – speciellt för unga lagöverträdare. Motionsönskemålet skall ses mot bakgrund av att samhällstjänst har gett goda resultat i andra länder och är en billig och samhällsnyttig påföljd. Vi anser att det finns skäl att knyta stora förhoppningar till denna alternativa påföljd även för Sveriges del. Särskilt bör samhällstjänst kunna vara av värde för ungdomar. Ett sätt att pröva förutsättningarna för

att införa samhällstjänst kan naturligtvis, som föreslås i motionen, vara att ordna en försöksverksamhet. Vi anser oss kunna utgå från att frivårdskommittén vid sin prövning av frågor som gäller samhällstjänst även överväger möjligheten att föranstalta om en försöksverksamhet.

